

L'OBTENCIÓ DEL TÍTOL DE MESTRE DE PRIMERES LLETRES A LA DARRERIA DEL SEGLE XVIII A MATARÓ (1788 – 1790)

Montserrat Gurrera i Lluch

A finals del segle XVIII, l'acreditació de la formació dels mestres de primeres lletres per a poder exercir en una escola pròpia i el control dels títols, està a càrrec de la Germandat de Sant Cassià, per delegació del Consell de Castella. Entre els requisits que s'exigeixen a partir de 1771, hi ha superar un examen en el que els ajuntaments hi tenen un paper clau. En la comunicació veurem tot el procediment d'obtenció del títol a partir de dos exàmens celebrats a la ciutat que es conserven a l'Arxiu Municipal de Mataró.

Amb anterioritat al 1839, en què Montesino es fa càrrec de la primera Escola Normal a Madrid,¹ la formació dels mestres d'ensenyament elemental es fa a les mateixes escoles, al costat de mestres amb experiència, d'una manera semblant a com s'aprenen els altres oficis. Als docents se'ls exigeixen uns coneixements que han d'aprendre pel seu compte i demostrar davant d'examinadors. Amb aquests exàmens es pot saber el nivell de formació que es demana als mestres en diferents moments.

1. La formació dels mestres al segle XVIII i la Germandat de Sant Cassià

En l'Antic Règim l'educació està a càrrec sobretot de preceptors i "leccionistes", i hi ha molt poques escoles, ubicades majoritàriament a les grans capitals. De l'ensenyament primari de les classes populars se n'ocupa, des del segle XVII, l'Escola Pia, que es dedica sobretot als nens pobres i té un mètode propi de molt prestigi. L'ensenyament mitjà i superior està en mans de l'Església, especialment de jesuïtes i dominics.

El 1642² es crea la Germandat de Sant Cassià a Madrid, i després es difon pel territori nacional, com gremi professional de mestres privats i és el primer que fa formació de mestres de primeres lletres i organitza un sistema de perfeccionament dels seus integrants. Té especial rellevància en el moment que es produeix el canvi de la cultura oral tradicional de l'Edat Mitjana a l'escripta, essent llavors quan les escoles comencen el procés d'instrumentalització i organització de l'aprenentatge dels sabers bàsics: lectura, escriptura i càlcul, que desenvolupen les destreses intel·lectuals essencials que demanarà la societat moderna i l'Estat. Al llarg d'aquest procés les escoles es transformen en els

principals aparells ideològics dependents primer de l'Església i progressivament de l'Estat, sobretot a partir del segle XVIII en què s'escolaritzen els sabers professionals mitjançant una xarxa d'escoles.

La primera meitat del segle XVIII, dins el context de la política centralitzadora i uniformista dels Borbons, es ratifiquen els drets que ja té la Germandat de Sant Cassià, per delegació del Consell de Castella, sobre el control dels títols de mestre i les exempcions que tenen per a tot el regne. A la segona meitat del segle, quan es prenen les primeres mesures secularitzadores en l'ensenyament i el 1767 són expulsats els jesuïtes d'Espanya, la Germandat albira una època prometedora perquè s'ha de cobrir el buit que deixen en ensenyament tant de primeres lletres com secundari, però aquest mateix any perd el plet contra els escolapis, que segons ella s'havien extralimitat en la seva labor apostòlica atenent l'ensenyament dels nens pobres. Al llarg de tot el segle els mestres es resisteixen a perdre els privilegis gremials.

A mitjans del segle XVIII hi ha germandats de Sant Cassià a Barcelona, Toledo, Sevilla, València, Jerez de la Frontera, Granada, Saragossa i, probablement, en altres ciutats importants, regint-se cadascuna per les seves ordenances o estatuts aprovats pel Consell de Castella o pel bisbe.³

La Reial Cèdula de Carles III de 23 de juny de 1768 mana que l'ensenyament de les primeres lletres, llatinitat i retòrica es faci en llengua castellana, i per tant, s'ensenyi el castellà i en castellà.

Pel que fa referència a la política educativa, la Reial Provisió d'11 de juliol de 1771 reconeix que l'educació de la joventut pels mestres de primeres lletres és el principal mitjà de l'Estat per incidir en el progrés i la identitat moral. Així mateix, també fixa per primera vegada els requisits que han d'acomplir, a partir de llavors, per obtenir el títol, segons els acords presos amb la Germandat de Sant Cassià. La Reial Provisió és d'obligat compliment a tot el regne, amb poques variants, i prescriu que a l'Ajuntament on es realitzen els exàmens han de conservar la documentació dels aspirants a obtenir el títol de mestre i enviar una còpia a la Germandat de Madrid, que la presentarà al Consell de Castella per expedir el títol de mestre.⁴ L'examen només comporta les despeses que pugui cobrar l'escrivà i no poden excedir de 20 rals. El procediment fixat és:

- L'Ordinari mana examinar de Doctrina cristiana al candidat i expedeix el certificat de suficiència.
- El Síndic personer del municipi on està domiciliat, davant tres testimonis, estén un certificat de netedat de sang.
- Ambdues certificacions es presenten als comissionats del municipi.
- Representants de l'Ajuntament del Cap de Corregiment on està domiciliat i dos examinadors de la Germandat, davant l'escrivà, examinen al candidat sobre llegir, escriure i comptar, fent-los escriure mostres de les diferents lletres i operar amb els quatre comptes.

Pel que fa a la concreció de l'ensenyament que els mestres faran a les escoles, es precisa que no hi haurà coeducació, ensenyaran el catecisme de l'Ordinari de la diòcesi i els llibres per llegir seran el *Compendio histórico de la Religión* de Pintón, el *Catecismo histórico* de Fleury i algun compendi d'història que assenyalin els corregidors (evitant que s'utilitzin faules, històries o devocions no adients per a nens que s'han utilitzat fins aleshores).

La dècada dels 80 es pretén iniciar l'educació de les masses com a instrument útil per a configurar la identitat moral i nacional d'una ciutadania treballadora i patriòtica, per la qual cosa es creen noves escoles, primer per a nens i uns anys més tard per a nenes.

Amb el pas del temps, l'estructura gremial de la Germandat no està en consonància de les noves necessitats dels il·lustrats i el 1780 la Corona la transforma en Col·legi Acadèmic del Noble Art de Primeres Lletres, sota la protecció reial i amb privilegis semblants a l'anterior Germandat. És obligat estar-hi col·legiat per regentar una escola en propietat, però a la vegada s'institueix com Acadèmia que també s'ocupa de la instrucció dels mestres amb ensenyaments teòrics i pràctics on els futurs docents es formen treballant com a passants d'un mestre amb experiència durant un mínim de dos anys. El 1791 es crea l'Acadèmia de Primera Educació amb funcions similars al Col·legi Acadèmic i s'uneixen. El Col·legi Acadèmic de Barcelona es crea el 1793, el de Sevilla el 1797 i el de Cadis el 1800.

Al segle XVIII hi ha una àmplia gama de docents:⁵

- Mestres reials: són els mestres de primeres lletres que obtenen el títol expedit pel Reial Consell de Castella, a proposta de la Germandat de Sant Cassià o successors, i són els més considerats des del punt de vista legal. N'hi ha de tres categories: per Madrid, ciutats importants i pobles. Els primers superen uns exàmens més complexos.
- Passants o ajudants dels mestres reials.
- "Leccionistes", que són els preceptors o mestres privats (no tenen escola oberta al públic) i no els és necessari tenir titulació ni pertànyer a la Germandat de Sant Cassià.
- Mestres de només llegir.

En referència al tribunal examinador de la Cort, inicialment el Consell de Castella fixa que està compost per tres mestres de l'art d'escriure i comptar pertanyents a la Germandat de Sant Cassià, si bé a final del segle XVII passen a ser-ne quatre. La Reial Provisió de 1771 diu que s'examinaran davant dos mestres i quan la Germandat es dissol, els estatuts del Col·legi Acadèmic de Professors del Noble Art de les Primeres Lletres (1780) estableix que tornen a ser tres examinadors que han de tenir escoles obertes pròpies i ser nomenats pel Consell a proposta del Col·legi Acadèmic. L'Acadèmia de Primera Educació (1791) augmenta els tribunals a un president, un zelador i visitador d'escoles, un secretari i tres jutges elegits entre els professors.

Pel que fa al magisteri femení, no se'n parla fins la Reial Provisió de 1771, on s'estableix que les mestres que vulguin obrir la seva escola han de tenir un informe de bona vida i costums, llicència judicial i fer un examen de Doctrina cristiana. A principis del segle XIX ja se'ls exigeix que tinguin coneixements de cosir i brodar,⁶ però el model educatiu per a la dona és diferent que per als homes al llarg de tot el segle i fins i tot més enllà.

Al segle XIX, es comença a fer política educativa i es legisla en ensenyament amb una tendència centralitzadora, uniforme i estatista, desapareixent el caràcter gremial dels segles anteriors. A principi de la centúria el poder dels Col·legis Acadèmics queda molt debilitat i pràcticament desapareixen el 1804, amb la creació de la Junta d'Exàmens que suprimeix el monopoli dels exàmens i, quan el 1806 es reestructura, s'acaba de treure-li el control sobre l'ensenyament i examinar els mestres. Aquestes funcions les fan primer les juntes d'exàmens i després alts òrgans administratius creats per l'Estat: la Secretaria de Gràcia i Justícia, la Direcció General d'Estudis i la Junta Superior d'Inspecció. A més, el Consell de Castella o Reial exerceix la suprema autoritat administrativa, i entre les seves facultats hi ha la d'expedir títols als mestres que s'han examinat.⁷ Les juntes d'exàmens a les províncies es comencen a estendre el 1806, si bé el 1808 se suprimeixen i reapareixen el 1814, essent operatives fins el 1824.

La crisi política oberta el 1808 i la Guerra del Francès suposen el desmantellament de l'Administració, però la Constitució de 1812 deixa entreveure les línies base del futur sistema d'ensenyament espanyol, amb els nivells primari, secundari i universitari, on la primària és per a tots els ciutadans amb uns continguts obligatoris, i responsabilitat dels municipis vigilats per les diputacions i la inspecció de la Direcció General d'Estudis.⁸ Fins el 1839 no s'obre la primera Escola Normal Central masculina i el 1858 la femenina.

La situació de l'ensenyament a Catalunya s'emmarca en l'espanyola, no obstant això, els inicis de modernització educativa de finals del segle XVIII mostren diferències entre els interessos de la política oficial del despotisme il·lustrat i la dels grups burgesos del Principat, fruit de les diferents dinàmiques econòmica i social, tot i que coincideixen que és necessari millorar l'educació. D'una banda Camponames, des del Consell de Castella, creu que s'han de suprimir les traves imposades pels gremis i crear escoles de nobles arts per als menestrals o d'altres per als camperols per ensenyar tècniques lligades a una indústria popular propera a l'economia agrària i de poca volada. De l'altra, els cercles comercials i industrials catalans volen un ensenyament que afavoreixi l'aplicació pràctica dels avenços científics i la introducció de procediments industrials nous i la millora del comerç, i aquests troben la resposta a les seves necessitats educatives en les escoles creades per la Junta de Comerç de Barcelona i els programes que fomenten els viatges a països europeus per ampliar la formació.⁹

2. La Germandat de Sant Cassià de Barcelona

La Germandat de Sant Cassià es funda a Barcelona el 1657¹⁰ i, com que els mestres es constitueixen com a societat religiosa i professional, els aprova les normes i l'autoritat eclesiàstica. La seva primera seu és a la parròquia de Sant Agustí i el bisbe Sentmenat l'autoritza a vestir un altar en honor a Sant Cassià, posteriorment passen a la parròquia de Nostra Senyora del Pi.

L'educació que imparteixen els mestres és marcadament religiosa i consisteix en llegir, escriure i comptar. Cada docent ha de tenir a l'aula un quadre de la Verge o d'un Sant i davant els alumnes diuen la Doctrina cristiana, resen el parenostre, la salve, els manaments, el rosari i altres oracions, a més de llegir lectures escolars devotes i edificants. Trimestralment un fiscal del bisbat i els confreres examinadors de la Germandat fan una inspecció a totes les escoles per controlar si els mestres segueixen les directrius en l'ensenyament. Així mateix, tots els confreres formen l'assemblea general, a la que han d'assistir obligatòriament, i en les seves reunions es tracten els problemes de la professió i es marquen les pautes de conducta.

La Germandat controla, sota l'autoritat del bisbe, el nombre d'escoles de la ciutat de Barcelona i no se'n pot obrir cap de nova sense la seva autorització, tant és que sigui pública com privada. Per a exercir com a mestre hi ha d'haver una plaça vacant i llavors el bisbe avalua la seva idoneïtat a partir del seu comportament i del coneixement de la Doctrina cristiana. El 1740 les constitucions de la Germandat de Sant Cassià¹¹ exigeixen que els aspirants a mestre hagin practicat durant un any en una escola de la ciutat.

Els mestres que exerceixen a Barcelona, teòricament, han de tenir almenys el títol professional que implica ser major de 25 anys, tenir un certificat de bona conducta i de sang neta, tenir l'informe d'un mestre en exercici que acrediti que com a mínim ha estat un any d'aprenent, passar un examen de Doctrina cristiana, i superar un examen públic davant els examinadors de la Germandat i el claustre de mestres de la ciutat. A partir de 1759 el títol de mestre passa a ser competència exclusiva de la Reial Audiència, el bisbe només certifica la suficiència en Doctrina cristiana i en les inspeccions trimestrals no hi intervé la part eclesiàstica.

A les ordenances de 1760 es detalla quins són els continguts que es valoren a l'examen que el candidat ha d'executar davant dels examinadors: saber el fonament teòric de l'escriptura, llegir en tres llibres diferents en català, castellà i llatí, escriure en totes les mides de lletra bastarda que se li manin, conèixer l'àritmètica inferior i fer les operacions que li diguin. Si els examinadors aproven al candidat, ha d'abonar 18 lliures barcelonines per obtenir el títol i jurar, davant tot el claustre de mestres, les directrius de la Germandat per poder-hi ingressar com a membre de ple dret, que implica l'assistència a les assemblees, misses, etc. i abonar la quota de soci. A partir d'aquest any s'inclou la norma que a les escoles els mestres acceptaran els nens pobres que vulguin anar-hi.

A Barcelona les escoles de la Germandat no passen de dotze, i tenen uns 500 nois escolaritzats, que són molt pocs si tenim en compte que el 1770 hi ha 71.783 habitants i 16.228 nens. No obstant això, en l'etapa del bisbe Climent (1766 - 1775) ell mana obrir deu escoles gratuïtes en convents de la ciutat.

Les escoles consisteixen en una habitació del domicili del propi mestre, i no són un espai adequat. A la ciutat de Barcelona la situació és pitjor que als pobles, on en la majoria hi ha una escola de nens atesos pel rector que, a més d'ensenyar catecisme, sovint també ensenya a llegir i escriure. Si el poble és important, també hi ha escola de nenes. En general, les poques escoles que hi ha estan en un estat molt precari i els docents han d'exercir d'altres oficis per poder subsistir.

La llengua a les escoles de la Germandat és la catalana, bo i que va propiciant la castellanització.¹² Durant el segle XVIII l'Església fa servir el català i el llatí, però va afavorint l'ús del castellà, no obstant això, el bisbe Climent redacta els edictes escolars de 1767 en català i castellà, i també els manuals escolars s'editen en les dues llengües.

El 1793 s'institueix, com ja hem dit, el Col·legi Acadèmic a la ciutat, seguint les directrius governamentals. Inicialment troba l'oposició de la Germandat de Sant Cassià però finalment arriben a una entesa i el 1799 s'estableix el Reial Col·legi Acadèmic de Primeres Lletres.

La situació de l'ensenyament a la ciutat de Barcelona a principis del segle XIX, a les acaballes del sistema gremial iniciat amb la Germandat de Sant Cassià, segueix tenint greus mancances, tal i com ens indiquen les dades de 1803: hi ha uns 2.500 nens i només 37 escoles, i encara el Col·legi Acadèmic pretén reduir-les a 20 perquè tenen pocs alumnes, les escoles gratuïtes dels convents estan tancades, la noblesa no necessita escoles perquè té els seus propis preceptors a casa, els menestrals tenen per aquest fi un estudiant pobre, i les famílies humils envien els seus fills a treballar tan aviat com poden per guanyar-se un sou.¹³

L'Escola Normal masculina de Barcelona es crea el 1845 i la femenina el 1861.

3. L'ensenyament a Mataró al segle XVIII

A Mataró l'Escola Municipal de Primeres Lletres obre el 1556, dins del context de generalització d'escoles en l'àmbit local per a la instrucció popular elemental, més enllà dels cercles restringits de l'Església i l'aristocràcia, que s'ha iniciat a la baixa Edat Mitjana i que primerament apareix a les ciutats per després anar-se generalitzant. En aquests moments, l'ensenyament és competència del Consell de la vila i contracta un mestre amb un salari de deu lliures barcelonines que ensenya a llegir, escriure, comptar, gramàtica i Doctrina cristiana.¹⁴

A principis del segle XVII l'ensenyament és responsabilitat del Consell de la Universitat de la vila, i l'any 1604 hi ha dos mestres contractats, un de primeres lletres i l'altre de gramàtica, fet que representa incrementar l'oferta formativa

amb una instrucció a nivell mitjà, però aquesta educació és elitista i destinada a un grup molt minoritari que pot accedir a estudis universitaris. A partir de 1684, s'hi afegeix un nou mestre, essent: un de gramàtica; un altre de llegir, escriure i comptar, i un tercer de minyons que comencen a llegir, destinant-hi 350 lliures l'any. Tot i que l'alfabetització s'ha iniciat el segle anterior, només arriba a ser detectable entre els sectors més benestants i la classe menestral, centrada majoritàriament en els grups del clergat i les professions liberals.¹⁵

En el segle XVIII Mataró experimenta un desenvolupament demogràfic i urbà que la porta a consolidar-se entre les poblacions capdavanteres del Principat a final de la centúria. El 1702 té 1.035 famílies, que representen uns 5.000 habitants i el 1804 són 2.271 veïns, que representen uns 11.000 habitants.¹⁶

A nivell educatiu es fa palesa la insuficiència dels tres mestres que paga el Consell de la Universitat de la vila que atenen 150 alumnes i s'ha de cercar una solució. El 1716 hi ha enregistrats a l'*Apeo* sis mestres, entre els que n'hi ha de gramàtica i primeres lletres, essent tres d'ells els assalariats del Consell i la resta d'escoles privades o particulars.¹⁷

Ja a principis de segle, s'inicien els contactes perquè s'estableixi a la ciutat l'Escola Pia que, amb un cost moderat, pot oferir instrucció elemental a les classes populars gratuïtament i també impartir estudis de gramàtica, retòrica i filosofia, per tant, poden cobrir totes les necessitats d'instrucció local. Finalment, el 24 d'abril de 1737, se signen els acords definitius entre l'Ajuntament i els Pares escolapis, i a finals d'any obtenen les autoritzacions per obrir l'escola. A partir d'ara hi ha vuit ensenyants que asseguren la instrucció de primeres lletres (llegir, escriure i comptar) amb una extensió dels coneixements literaris fins a "vers i retòrica" i extensiu a filosofia a partir del tercer any del seu establiment, amb una dotació anual de 400 lliures (50 corresponen a l'aula de filosofia) i els facilita les aules i allotjament mentre no en tenen de pròpies. Durant la dècada dels seixanta també imparteixen classes, i fan exàmens, de principis de nàutica i pilotatge per tal de donar resposta a la demanda d'estudis de fills de mariners i personal auxiliar per a la navegació. El 1792 tenen 734 alumnes en les classes de llegir fins a gramàtica. L'edifici nou queda enllestit en una primera fase amb la casa-habitatge de la comunitat el 1754 i la part de les aules s'inaugura l'any 1814.¹⁸

Un altre establiment educatiu d'aquest segle és l'Escola de Nàutica, que funciona de 1780 a 1792 (quan passa a agregar-se a la d'Arenys). Reobre el 1798 durant un temps quan es trasllada l'escola d'Arenys a Mataró, i està sota el patronatge del Gremi de Mariners, però a finals d'any les dues escoles tornen a separar-se i la de Mataró sofreix una gran davallada.¹⁹

Quan els Pares escolapis s'instal·len a Mataró hi ha mestres privats que exerceixen i la presència d'aquest orde, no els fa desaparèixer totalment, ja que en la visita pastoral del bisbe Climent de 1772 s'informa que s'han examinat de Doctrina cristiana tres mestres de minyons, que s'han trobat hàbils i, per tant,

poden continuar ensenyant.²⁰ Així mateix, el 1788 i 1789, com veurem, s'examinen davant d'un tribunal designat per l'Ajuntament (en el que hi ha Pares escolapis de la ciutat) per obtenir el certificat d'idoneïtat per exercir de mestre: Pere Jornet (de Sant Vicenç de Mollet) i Damià Rodons (de Mataró).

No podem deixar d'esmentar dues iniciatives educatives entre els segles xvi al xviii han portat a terme a Mataró dos ordes religiosos. Tot i que pensem que la seva incidència en aquest sentit és minsa, de ben segur que complementen les iniciatives municipals: els carmelites descalços (són a la ciutat des del 1588) fan catequesi i ensenyen a llegir i a escriure a alguns nens;²¹ i les monges caputxines (són a la ciutat des del 1741) i comptem amb una mestra d'encaixos de coixí.²²

Sobre l'ensenyament de nenes a la ciutat, el més freqüent són les mestres de costura, que instrueixen majoritàriament sobre tasques domèstiques, de costura i brodat, Doctrina cristiana i en segon terme ensenyen lectura, si arriben a saber-ne.

Amb aquesta minsa infraestructura educativa, l'analfabetisme és gairebé general i només se'n salva una elit il·lustrada formada pels eclesiàstics, hisendats, professionals i burgesos, que fan servir l'escriptura en les transaccions comercials, els llibres de comptes i la correspondència. En canvi, és un luxe per a les classes treballadores.

En referència al nivell d'alfabetització a Mataró la segona meitat del segle xviii, Ventura afirma que es produeix una lenta progressió de la població alfabetitzada entre 1750 i 1800, que passa aproximadament del 25% al 30%,²³ però té una incidència molt diversa per sexes i grups socioprofessionals. El nivell d'alfabetització d'homes i dones és molt diferent, i la població femenina és gairebé analfabeta. En xifres globals, els homes passen d'una alfabetització aproximada del 40% al 45%, i les dones ho fan del 5% al 10%, i pel que fa als alfabetitzats a mitjan segle xviii són aproximadament el 90% homes i el 10% dones, mentre que el 1800 són 78% homes i 22% dones. La instrucció és un patrimoni gairebé exclusiu dels homes i les dones accedeixen a uns certs coneixements de lectura i escriptura només en determinats sectors dominants de la societat mataronina. Les dones alfabetes pertanyen majoritàriament al sector dels privilegiats-professions liberals i cap a finals de segle hi ha un augment significatiu de les pertanyents al sector de les activitats comercials, i en menys proporció al dels artesans.

Pel que fa a les diferències en l'alfabetització dels homes en els diversos grups socioprofessionals, l'estudi diferencia:

- Nivell màxim (gairebé el 100% d'alfabetitzats) en el grup dominant de la societat mataronina: aristocràcia urbana (ciutadans honrats, petita noblesa), eclesiàstics, pagesia rica, professions liberals i grans homes de comerç.
- Nivell mitjà (entre el 30 i 60% d'alfabetitzats) en els grups socioeconòmics intermedis: artesans, botiguers, mariners i pescadors, pagesos i hortolans, etc.
- Analfabetisme pràcticament total entre les classes més baixes, bàsicament: treballadors no qualificats, treballadors del camp, del mar, o tallers; traguers, carreters, etc.

Pel que fa a la cultura escrita i la seva difusió, cal remarcar que el 1779 s'estableix a la ciutat l'impressor Joan Abadal que imprimeix llibres religiosos, sermonaris, llibres de text, etc. El català és la llengua que s'utilitza en la vida quotidiana, malgrat les restriccions legals que l'afecten, però fins i tot en els llibres de comptabilitat i negocis que s'han d'escriure en castellà per ordre de Ferran VI, el manament s'acompleix a mitges.²⁴

4. Dos mestres que volen obtenir el seu títol: Pere Jornet i Damià Rodons

Els anys 1788 i 1789 s'examinen a Mataró per obtenir el certificat d'idoneïtat per exercir de mestre en escola pròpia: Pere Jornet (de Sant Vicenç de Mollet) i Damià Rodons (de Mataró), tal i com ho disposa la Reial Provisió d'11 de juliol de 1771, que hem esmentat anteriorment. El fet que es prescriguí que l'Ajuntament ha de conservar la documentació dels aspirants a obtenir el títol ha facilitat que puguem consultar-los en el fons de l'Arxiu Municipal de Mataró i així constatar el procediment que se segueix i els continguts de l'examen. Recordem que per expedir el títol s'ha d'enviar una còpia de tots els tràmits realitzats a la Germandat de Sant Cassià.

Les parts de l'examen i la seva rellevància

L'avaluació dels coneixements dels candidats a obtenir el títol de mestre es fa en base a quatre grans temes, si bé, abans d'iniciar el procés s'ha hagut de demostrar la netedat de sang i bons costums:²⁵

- Cal·ligrafia i paleografia: els mestres espanyols donen una gran importància a aquest art i el domini de la lletra artística els dona un alt prestigi social. La dificultat dels exercicis de l'examen evidencia que volen preservar el seu espai professional, i la seva perícia en aquest art els diferencia de la gran massa de "leccionistes", passants, clergues o aficionats que no poden competir amb ells. Aquesta part és, fins ben entrat el segle XIX, la més complicada.

- Ortografia i gramàtica: aquest apartat va prenent importància quan les exigències en cal·ligrafia disminueixen. En els estatuts del Col·legi Acadèmic de Primeres Lletres (1780, a Barcelona el 1793) es proposa que la gramàtica de les escoles sigui la de la Reial Acadèmia Espanyola i es detalla com serà l'examen d'ambdues matèries. El d'ortografia inclou preguntes sobre les regles ortogràfiques i les excepcions, puntuació i accentuació, llegir un llibre i dictat. En relació a la gramàtica les preguntes són orals referents a: les parts de l'oració, el nombre, la declinació del nom, els verbs regulars i irregulars, la sintaxi, l'anàlisi de text, el vocabulari, l'estil i recursos literaris.

- Aritmètica: a principis del segle XVIII s'exigeixen les quatre regles resoltes en paper, fraccions, reduccions i prorratejos, regles de tres, aliatges i mescles, arrels quadrades i cúbiques. No obstant això, en general es demanen només les quatre regles generals.

- Catecisme i Doctrina cristiana: s'han d'acreditar suficients coneixements de Doctrina cristiana i a mitjan segle XVIII el certificat l'expedeixen els rectors. El catecisme que s'ha de saber és el del pare Ripalda o el vigent a cada diòcesi i, si volen, els examinadors poden fer alguna pregunta als aspirants, però en general es deixa en mans eclesiàstiques. En els Estatuts del Col·legi Acadèmic (1780, a Barcelona el 1793) passa a ser competència dels examinadors valorar els coneixements dels futurs mestres i la situació persisteix fins el 1825, que torna a passar a mans de l'Església.

L'expedient documental del procés seguit pels dos candidats

El lligall de l'Arxiu Municipal de Mataró-Arxiu Històric²⁶ on es troben els documents referents a l'acreditació d'idoneïtat dels dos aspirants per obtenir l'acreditació de mestre, porta per títol: *Informe y Documentos de Pere Jornet, natural de St. Vicens de Mollet de la Idoneïtat de sa mestria y demes requisits. Y también de Damián Rodons vecino de Mataró = Per a ensenyar primeres lletres. 1788, 89 y 1790.*

El primer que podem veure és l'ús del català i del castellà en la identificació de l'expedient, si bé tota la documentació que conté és en castellà. Tot plegat, ens fa pensar que és el reflex de l'ús de la llengua, dels anys 1788 – 1790, de les persones alfabetitzades i de l'administració local.

La documentació i l'examen de Pere Jornet

En Pere Jornet resideix a Barcelona des de l'any 1783, està domiciliat a Sant Vicens de Mollet, i vol tenir una escola de primer ensenyament, per la qual cosa fa tots els tràmits per a obtenir la idoneïtat com a mestre a l'Ajuntament de Mataró, com a Cap de Corregiment del seu domicili. El procés que segueix és el següent:

- El 24 de juliol obté el certificat de suficiència de l'Ordinari de Barcelona que el considera apte per a ensenyar Doctrina cristiana als seus deixebles. Així mateix, afirma que està instruït i té bona vida i costums.

- El 14 d'agost de 1788 sol·licita al Corregidor de Barcelona iniciar els tràmits per a ser examinat de mestre de primeres lletres, segons la Reial Provisió de 1771 i gaudir dels privilegis que conté.

- El 18 d'agost se li respon que s'adreci la sol·licitud a l'Alcalde de Mataró, segons diu la Reial Provisió.

- El 25 d'agost demana a la Cúria districcional reial ordinària de la vila de Granollers (com Alcaldia major del seu territori, Corregiment de Mataró) el certificat de netedat de sang, al·legant que els seus pares i avis són cristians vells, sense tenir sang jueva, no són heretges ni sectaris, ni mai els ha castigat el tribunal de la Inquisició per haver faltat als dogmes de la religió catòlica, ni tampoc han exercit oficis vils. Se li concedeix el 26 d'agost. Els ascendents que

consten a la certificació són:

Pere Jornet és fill legítim de Pere Jornet (de Palausolita), pagès, i Esperança Jornet i Estany (de Mollet).

Pere Jornet és fill legítim de Pau Jornet (de Mollet), pagès, i de Mariana Jornet Funulleda.

Esperança Jornet i Estany és filla legítima de Pau Estany (de Gallecs), pagès, i de Teresa Estany i Rovira.

S'exposa el que aquest mateix dia diuen dos testimonis, veïns i naturals de Palausolita, on viuen els pares del sol·licitant, per acreditar el què demana Pere Jornet, que són: Fonseré i Francesc Beira.

- El 27 d'agost l'Ajuntament de Mataró retorna la documentació a la Cúria districcional ordinària de la vil·la de Granollers perquè la faci arribar al Síndic personer de Sant Vicens de Mollet perquè no se l'ha tingut en compte quan es va rebre la informació sobre la netedat de sang, fama i costums de Pere Jornet, i demana que s'esmeni l'error per adjuntar la documentació pertinent a l'expedient.

- El 29 d'agost es porta en mà la documentació del 27 d'agost al Síndic personer de Sant Vicens Mollet, i confirma la informació dels testimonis i corrobora la certificació sobre la netedat de sang, fama i costums de Pere Jornet. Aquest mateix dia la Cúria districcional ordinària de la vil·la de Granollers certifica els fets.

- El 30 d'agost l'Ajuntament de Mataró certifica que Pere Jornet ha presentat la documentació acreditativa dels requisits per a ser examinat segons la Reial Provisió de 1771 i l'Alcalde disposa que per acomplir-lo s'anomenin dos comissaris per examinar al candidat sobre la seva idoneïtat i perícia en l'art de llegir, escriure i comptar, demostrant-ho fent diferents lletres i exemples dels quatre comptes, quedant els originals a l'Arxiu de l'Ajuntament. L'1 de setembre es redacta el dictamen.

- El 4 de setembre, té lloc l'examen davant dels senyors: Josep Antoni Migliaresi (regidor), Llorens Ros (diputat) i dels Pares escolapis de la ciutat Joan Fins (mestre de retòrica) i Josep Llacuna (mestre d'àritmètica i àlgebra).

- El 5 de setembre la comissió examinadora comunica a l'Alcalde de Mataró que s'ha examinat a Pere Jornet per a exercir el magisteri de Primeres lletres segons la Reial Provisió d'11 de juliol de 1771 i se'l considera hàbil, idoni, suficient i capaç per a poder exercir en qualsevol ciutat o poble.

L'examen escrit es fa en un full de mida aproximadament foli, utilitzant ploma i tinta negra. En una cara hi ha la part corresponent a l'escriptura i en l'altra la de matemàtiques. El full es conserva doblegat per la meitat:

- La part escrita és en llengua castellana i consta de quatre apartats, cadascun amb una lletra cada vegada més petita. El primer és una selecció de lletres de l'abecedari en majúscula i minúscula, el segon és un text de dues línies (una en castellà i l'altra en llatí), el tercer és un text de tres ratlles amb dites i, finalment, un text de tres ratlles que explica qui s'examina, quan, on i davant de qui. Pel seu contingut, la nostra hipòtesi és que els tres primers apartats són dictats i el darrer és una redacció de l'aspirant al títol.

· La part de matemàtiques consta de tres apartats: operacions de nombres naturals, operacions amb fraccions i numeració. La nostra hipòtesi és que els nombres que intervenen són dictats:

Hi ha una suma de cinc nombres de sis xifres portant (que conté dos errors), una resta de nombres de sis xifres portant amb la seva prova, la multiplicació d'un nombre de quatre xifres per un de dues i la divisió que és la prova de la multiplicació.

- ◆ Suma, resta, multiplicació i divisió de fraccions. La suma, resta i multiplicació és dels mateixos nombres i tenen denominadors diferents (el que implica convertir les fraccions per poder-les sumar), mentre que la resta té denominadors iguals. En totes hi ha la conversió a nombres mixtos, sempre que és possible.
- ◆ Nombre de 20 xifres.

La documentació i l'examen de Damià Rodons

Damià Rodons ha nascut a Mataró el 16 de juliol de 1770 i hi resideix, vol ser mestre de primeres lletres i fa la sol·licitud per a obtenir el títol quan té 19 anys. A causa d'un accident quan era petit, només té una cama i s'ha estat dedicant a ensenyar a joves de la ciutat. El procés que segueix és el següent:

· El 25 d'octubre de 1789 exposa a l'Ajuntament de Mataró que vol obtenir el títol de mestre segons la Reial Provisió d'11 de juliol de 1771, i incorporar-se a la Germandat de Sant Cassià, però per la discapacitat física que té no es pot presentar a l'examen de Doctrina cristiana que es contempla i demana que se li nomeni una persona perquè li faci.

· El 27 d'octubre l'Ajuntament demana al rector de Mataró que examini a Damià Rodons de Doctrina cristiana. Ho fa el 31 d'octubre i valora que és hàbil.

· El 5 de novembre Damià Rodons demana a la Cúria que informi a l'Ajuntament de Mataró sobre els seus pares i avis. El 6 de novembre el Síndic personer confirma que són cristians vells, nets de sang, de bons costums, cap ha exercit un ofici vil ni ha estat castigat pel tribunal de la Inquisició, i públicament se'ls coneix com reputats, com ho corroboren les partides de baptisme que aporta i afirmen els testimonis. Els ascendents que consten a la certificació són:

Damià (Damià Felicià, segons la partida de baptisme) és fill legítim de Bru Rodons, bracer, i de Maria Rodons Cabot. Els padrins són Damià Estrany, bracer, i Jerònima Catarineu (muller de Josep Catarineu, bracer).

Bru (Bru Josep Isidre, segons la partida de baptisme) Rodons és fill legítim d'Isidre Rodons, bracer, i Gertrudis Rodons Soler. Els padrins són Bru Massot Portell, ciutadà honrat de Barcelona, i Maria Gertrudis Massot Portell.

Maria (Maria Rosa Innocència, segons la partida de baptisme) Cabot és filla legítima de Jaume Cabot, bracer, i Teresa Cabot Fixes. Els padrins són Gaspar Devia, bracer, i Maria Graupera.

- El 13 de novembre es presenta la documentació sobre l'examen de Doctrina cristiana al Síndic presoner perquè ho tingui en compte en fer les seves valoracions.

- El 13 de desembre l'Alcalde de Ajuntament de Mataró, en vista als documents presentats per Damià Rodons d'haver aprovat la Doctrina cristiana i del Síndic presoner sobre la seva netedat de sang i testimonis sobre la vida i costums, dictamina que es procedeixi a nomenar els comissionats que fixa la Reial Provisió d'11 de juliol de 1771 i s'informi del que dictamina. Els comissaris que es nomenen per a examinar al candidat sobre la seva idoneïtat i perícia en l'art de llegir, escriure i comptar, demostrant-ho fent diferents lletres i exemples dels quatre comptes són: Carles Senroma de Carles (regidor), Antoni Altamar (diputat de l'Ajuntament), i com examinadors, els Pares escolapis de la ciutat: Josep Antoni Llacuna (mestre d'aritmètica i àlgebra), Joaquim de San Ignacio (mestre de lletres, escriure i comptar) i Domènec Badia (mestre de lletres, escriure i comptar).

- El 28 de desembre té lloc l'examen.

- El 20 de gener de 1790 els membres de la comissió examinadora comuniquen a l'Alcalde de Mataró que consideren a Damià Rodons hàbil, idoni, suficient i capaç per a poder exercir de mestre de primeres lletres en qualsevol ciutat o poble.

L'examen escrit es fa en un full de mida aproximadament foli, utilitzant ploma i tinta negra. En una cara hi ha la part corresponent a l'escriptura i en l'altra la de matemàtiques. El full es conserva doblegat per la meitat:

- La part escrita és en llengua castellana i consta de quatre apartats, el primer amb lletra gran, les dues del mig amb lletra mitjana i la darrera amb lletra petita. Els dos primers són de temàtica religiosa i l'un consta de tres ratlles i l'altre de quatre, el tercer són noms de ciutats i països europeus i el quart és un text de tres ratlles que explica qui s'examina, quan, on i davant de qui. Pel seu contingut, la nostra hipòtesi és que els tres primers són dictats i el darrer és una redacció de l'aspirant al títol.

- La part de matemàtiques consisteix en la resolució d'un problema que planteja l'escolapi Llacuna (mestre d'aritmètica i àlgebra) en llengua castellana i la nostra hipòtesi és que es dicta l'enunciat: «Tres amics fan una companyia. El primer posa 5700 lliures, el segon 9160 i el tercer 518. Acabada la companyia guanyen 780 lliures i 10 sous. Pregunta quan toca a cadascun.». Implica aplicar la proporcionalitat entre nombres naturals i és necessari utilitzar les quatre regles i fer conversió entre monedes. En les operacions no hi ha errors.

Conclusions

La documentació ens evidencia que els dos exàmens segueixen les directrius marcades per la Reial Provisió d'11 de juliol de 1771, en tots i cadascun dels seus

apartats. Ja sigui en l'aportació de documentació acreditativa dels requisits com en la realització de l'examen.

Pel que fa a la documentació continguda en l'expedient constatem que:

- Pere Jornet resideix a Barcelona, està domiciliat a Sant Vicens de Mollet i realitza el procés per obtenir el títol de mestre a l'Ajuntament de Mataró, com a Cap de Corregiment del seu domicili.

- La certificació de netedat de sang i bons costums està a càrrec del Síndic personer del municipi on està domiciliat l'aspirant i se li dóna molta importància al procediment d'obtenció, doncs en el cas concret de Pere Jornet, el Síndic no és present en l'acte on es recava la informació per poder expedir el document i es retorna.

- L'examen de Doctrina cristiana està delegat a les autoritats eclesiàstiques, que expedeixen el corresponent certificat, per aportar-lo a la comissió examinadora de l'aspirant. En el cas concret de Damià Rodons, no el fa l'Ordinari de Barcelona perquè té excepcions per la seva discapacitat física i li fa el rector de Mataró.

Pel que fa referència a la realització de l'examen:

- Es fa seguint el procediment de la Reial Provisió de 1771 i amb el contingut que ens fixen les ordenances de 1760 de la Germandat de Sant Cassià de Barcelona. No tenim evidències de si hi ha una part oral en què es llegeixi en tres llibres diferents en català, castellà i llatí.

- Pel que fa al contingut de l'examen escrit de coneixements es fa en llengua castellana i s'observen dues parts ben diferenciades: la de cal·ligrafia i ortografia i la de matemàtiques.

- La part escrita de cal·ligrafia i ortografia és molt similar en ambdós casos i s'evidencia l'escriptura de les lletres en diferents mides, tant en dictats com en redacció. La precisió i la pulcritud en què estan realitzats els exercicis ens confirmen la gran importància que es dóna al domini de la lletra artística.

- La part escrita de matemàtiques ens evidencia que es demana poc més de les quatre regles generals, tal i com demana en ambdós casos l'Ajuntament. No obstant això, en la realització pràctica, s'observen dos plantejaments ben diferenciats: en el primer cas es posa més èmfasi en el domini de la mecànica de la numeració i les quatre regles, que inclou el domini de les fraccions; mentre que en el segon cas es planteja un problema i s'ha de resoldre aplicant les quatre regles en els diferents conceptes matemàtics implicats: proporcionalitat i conversió monetària. És de destacar que en el primer cas l'aspirant al títol passa la prova i hi ha errors en la suma.

En referència a la composició del tribunal examinador, també se segueixen les directrius de la Reial Provisió de 1771 (amb l'acord de la Germandat de Sant Cassià que és responsable dels títols de mestre i del control de l'ensenyament) i constatem com l'Ajuntament nomena els seus representants i també els docents

que examinen de llegir, escriure i comptar, que sempre són Pares escolapis que ensenyen a l'escola Santa Anna que tenen oberta a la ciutat per conveni amb el Consistori. No obstant això, el nombre de mestres en exercici que han de valorar els coneixements dels aspirants varia. Per en Pere Jornet (l'any 1788) en nomena dos, segons les directrius de 1771 i, en canvi, per en Damià Rodons (l'any següent) nomena tres docents, segurament ja en la línia que marcarà el Col·legi Acadèmic quan s'instauri a Barcelona el 1793 i prengui el relleu de la Germandat.

També podem observar que els dos aspirants a tenir el títol de mestre procedeixen de famílies de bracers. Damià Rodons ja ha exercit a Mataró, si bé sense títol i, per tant, no pot fer-ho en escola pròpia i ha de ser preceptor particular de fills de les famílies amb poder econòmic o ajudant en una escola d'un altre mestre, però no n'hi ha cap constància.²⁷ De Pere Jornet no hi ha dades que ens permetin afirmar que també ha exercit, sense títol, a Barcelona, on resideix, però, segons les constitucions de 1740 de la Germandat de Sant Cassià, per examinar-se ha d'haver practicat el mínim d'un any en una escola.

En el cas de Damià Rodons la documentació també ens aporta algunes dades més: evidència que una de les sortides laborals pels discapacitats físics pot ser el magisteri i un altre fet que es podria considerar és fins a quin punt poden haver influït en la seva dedicació a l'ensenyament els padrins del seu pare que són ciutadans honrats de Barcelona.

Tots dos aproven i, per tant, poden exercir en qualsevol ciutat i poble com a mestres de primeres lletres i obrir una escola pròpia. Aquests fets demostren que, tot i la presència dels Pares escolapis a la ciutat, hi ha interès per la docència. Donem per suposat que Damià Rodons seguirà fent de mestre a Mataró, però no tenim constància de si Pere Jornet finalment s'establirà aquí o seguirà a Barcelona, on hi ha manca d'escoles.

5. A tall de cloenda

A la darrerria del segle XVIII Mataró és una ciutat en creixement, però el seu nivell d'alfabetització tot just arriba al 30%. Els nois reben ensenyament majoritàriament a l'Escola Pia Santa Anna i alguns dels pertanyents a les classes benestants a casa, amb preceptors particulars. Les noies són pràcticament analfabetes i només les de classe benestant tenen preceptors particulars.

En aquest context, és en el que hem analitzat l'expedient amb el procés seguit pels dos aspirants a obtenir el títol de mestre de primeres lletres i els exàmens escrits que realitzen, per tal de poder obrir escola pròpia a finals del segle XVIII, encara en una estructura gremial de l'ensenyament. Pel que fa al procediment, hem pogut observar el cas d'un mestre domiciliat a la ciutat i un altre que ho està en el Corregiment i que resideix a Barcelona. En referència als coneixements exigits hem pogut veure tant el contingut com la forma del què

s'exigeix, i fer-nos evident la importància de la cal·ligrafia i els minsos coneixements que se'ls demana de matemàtiques, per no dir d'altres matèries que ni tan sols hi estan contemplades.

BIBLIOGRAFIA:

- Academia pio-literaria, que dando prueba de sus tareas en latinidad, oratoria, mythologia, con principios de historia romana, chronologia, aritmética y náutica, ofrecen al Público en dos Actos los Discípulos de las Escuelas Pías de Mataró, en honor de la canonización del gran Padre, y Patriarca San Josef de Calasanz, y dedican a Don Sebastián de Filingeri, Marqués de Filingeri, Mariscal de campo de los Reales Ejércitos de S.M., Comandante Militar y Político i Subdelegado de nuestra ciudad i su distrito.* Barcelona: Francisco Generas, 1768.
- BELTRAN, GABRIEL. "Carmelites descalços de Mataró (1588-1835)". Dins *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró* [Mataró], núm. 14 (juliol, 1982).
- COSTA I OLLER, FRANCESC. *Mataró al segle XVIII. Anys de Borbons, negocis, pirates i el Déu dels exèrcits.* Mataró-Barcelona: Patronat Municipal de Cultura-Alta Fulla, 1988.
- DELGADO CRIADO, BUENAVENTURA. "Los maestros del arte de enseñar a leer, escribir y contar de Barcelona (1657 – 1760)". Dins *Educación e ilustración en España. III coloquio de historia de la educación.* Barcelona: Universitat de Barcelona, 1984.
- DELGADO CRIADO, BUENAVENTURA. "La formación del profesorado de primeras letras antes de la creación de las escuelas normales en España". Dins *La investigación pedagógica y la formación de profesores. VII congreso nacional de pedagogía.* Madrid: Sociedad española de pedagogía, 1980.
- FLORENSA PARÉS, JOAN. *L'ensenyament a Catalunya durant el Trienni Liberal (1820-1823). El mètode dels escolapis.* Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996.
- GIMÉNEZ BLASCO, JOAN. "Aspectes culturals d'una vila de l'Antic Règim. Mataró s. XVII". Dins *I Sessió d'Estudis Mataronins.* Mataró: Museu Arxiu de Santa Maria i Patronat Municipal de Cultura, 1985.
- GIMÉNEZ BLASCO, JOAN. *Economia i societat. Mataró, 1600-1639.* Mataró, 1984.
- IGLESIES FORT, JOSEP. *La població del Maresme a la llum dels censos generals.* Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana, 1971.
- LLOVET, JOAQUIM. *Mataró. Dels orígens de la vila a la ciutat contemporània.* Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana, 2000.
- MONÉS PUJOL-BUSQUETS, JORDI. *L'Escola Normal de Barcelona. 1845-1972.* Barcelona: Universitat de Barcelona, 2000.
- Novísima recopilación de las leyes de España. Tomos IV y V. Libros VIII hasta XII, p. 2 i 3.*
- PEREYRA-GARCÍA CASTRO, MIGUEL A. "Maestros de primeras letras. La Hermandad de San Casiano y las academias de maestros". Dins *Historia de la Educación en España y América. Volum 2.* Madrid: Fundación Santa María – Ediciones SM, 1993.
- POU PARERA, JOSÉ. *El convent i la comunitat de monges caputxines de Mataró en el transcurs de dos-cents anys.* Barcelona: Llibreria Religiosa, 1922.
- SAENZ-RICO URBINA, ALFREDO. *Educación general en Cataluña durante el trienio constitucional (1820-1823).* Barcelona: Universitat de Barcelona. Facultat de Filosofia i Lletres, 1973.

- SALAS I OLIVERAS, RAMON. *Mataró i l'ensenyament*, Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana, 1964.
- SOLER I FONRODONA, RAFAEL. "El llibre de la fundació del convent de carmelites descalços de Sant Josep de Mataró". Dins *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró* [Mataró], núm. 14 (juliol, 1982).
- SUREDA GARCIA, BERNAT. "Revolució industrial, Renaixença i educació". Dins *Pedagogia a Catalunya. Dos-cents cinquanta anys de les Instruccions per a l'ensenyança de minyons de Baldiri Reixac. Cent anys de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*. Barcelona: Fundació Jaume I, 1999.
- VENTURA MUNNÉ, MONTSERRAT. *Lletrats i il·letrats a una ciutat de la Catalunya moderna. Mataró, 1750-1800*. Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana, 1991.
- VILÀ PALÀ, CLAUDIO. *Escuelas Pías de Mataró: su historial pedagógico*. Salamanca: Calatrava, 1972.
- VIÑAO FRAGO, ANTONIO I GUEREÑA, JEAN-LOUIS. *Estadística escolar, proceso de escolarización y sistema educativo nacional en España (1750-1850)*. Barcelona: Ariel, 1996.

DOCUMENTS DIVERSOS:

Arxiu Municipal de Mataró (AMM):

Acords municipals de 14 de gener de 1707, 3 de novembre de 1717, 23 de novembre de 1722, 15 de gener de 1723, 18 de gener, 8 de febrer, 1 i 14 d'abril, i 1 i 3 de juny de 1737, 15 de gener de 1738, i 3 de desembre de 1739, de 21 de juny de 1786, 22 de juliol de 1788, 19 de desembre de 1840, i 3 de juny, 6 d'agost, 20 i 30 de setembre de 1842.

Apeo 1716.

Lligalls AH-21, AH-83 i AH-77.

Arxiu Diocesà de Barcelona (ADB): Visites pastorals, tom 84 (1771-1774), visita a Mataró 22 de gener de 1772.

Arxiu General Històric de la Universitat de Barcelona (AGHUB): Lligall 19/3/1/7.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii
 Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Vv

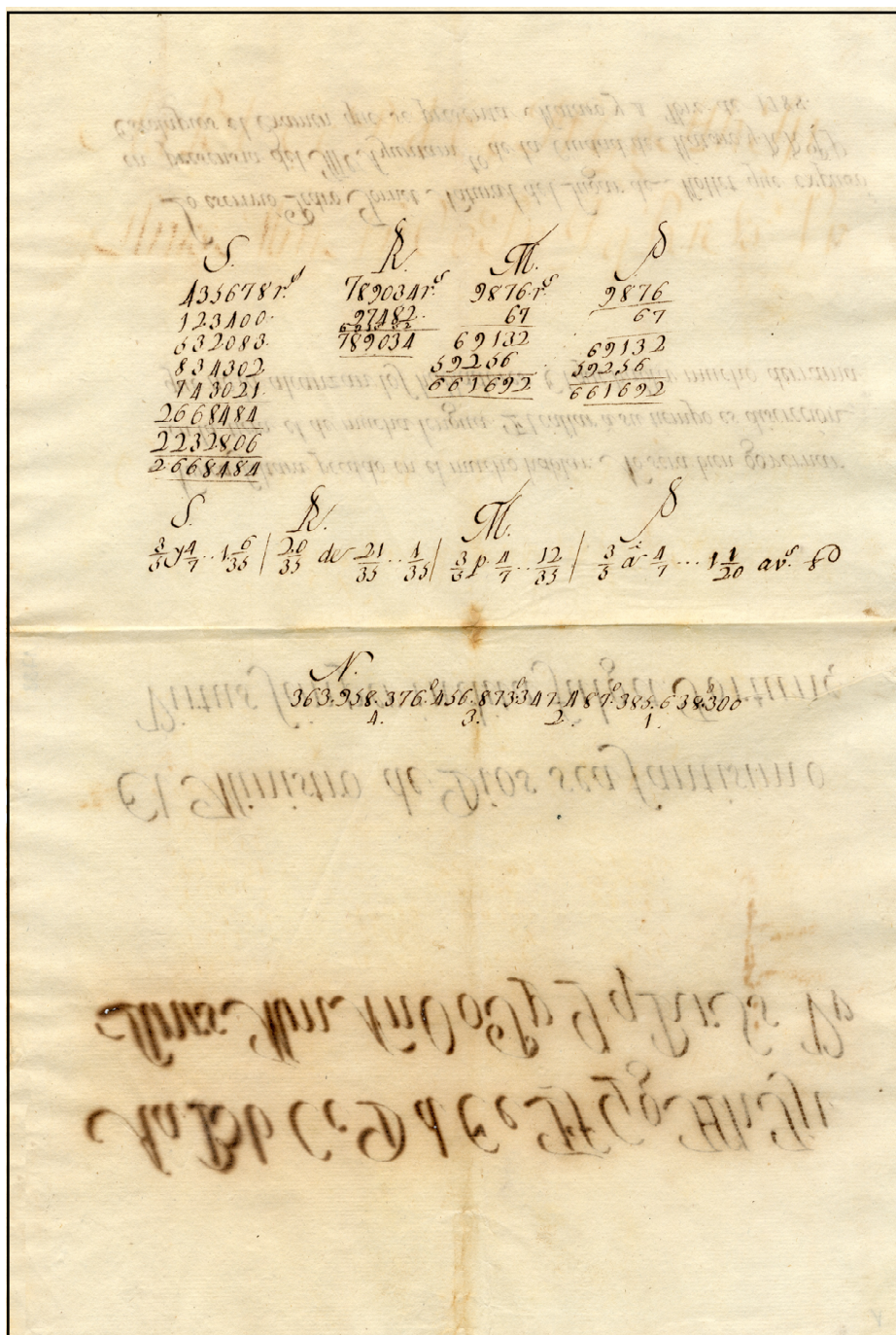
El Ministro de Dios sea santissimo
 Virtus semper inclita fulget. Fortune

1783

Nunca faltará pecado en el mucho hablar. No será bien gobernar
 en la tierra el de mucha lengua. El callar à su tiempo es discreción,
 que no la alcanzan los habladores. El que habla mucho derrama

Lo escribió Pedro Tornet Natural del Lugar de Mollet que expuso
 en presencia del Il^{le} Ayuntam^{to} de la Ciudad de Mataró y R^{do} P^{ro}p^o
 Escolapios el Examen que se presenta Mataró y 1ª Febr. de 1788.

NOTES:

- 1.- Delgado Criado, Buenaventura. “La formación del profesorado de primeras letras antes de la creación de las escuelas normales en España”. Dins *La investigación pedagógica y la formación de profesores. VII congreso nacional de pedagogía*. Madrid: Sociedad española de pedagogía, 1980, p.121 – 142.
- 2.- Pereyra-García Castro, Miguel A. “Maestros de primeras letras. La Hermandad de San Casiano y las academias de maestros”. Dins *Historia de la Educación en España y América. Volum 2*. Madrid: Fundación Santa María – Ediciones SM, 1993, p. 786 – 804.
- 3.- Delgado Criado, Buenaventura. “Los maestros del arte de enseñar a leer, escribir y contar de Barcelona (1657 – 1760)”. Dins *Educación e ilustración en España. III coloquio de historia de la educación*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1984, p. 407.
- 4.- Delgado Criado, Buenaventura. “La formación del profesorado de primeras letras antes de la creación de las escuelas normales en España”. Dins *La investigación pedagógica y la formación de profesores. VII congreso nacional de pedagogía*. Madrid: Sociedad española de pedagogía, 1980, p.121 – 142.
Novísima recopilación de las leyes de España. Tomos IV y V. Libros VIII hasta XII, p. 2 i 3.
- 5.- Delgado Criado, Buenaventura. “La formación del profesorado de primeras letras antes de la creación de las escuelas normales en España”. Dins *La investigación pedagógica y la formación de profesores. VII congreso nacional de pedagogía*. Madrid: Sociedad española de pedagogía, 1980, p.121 – 142.
- 6.- Delgado Criado, Buenaventura. “La formación del profesorado de primeras letras antes de la creación de las escuelas normales en España”. Dins *La investigación pedagógica y la formación de profesores. VII congreso nacional de pedagogía*. Madrid: Sociedad española de pedagogía, 1980, p.121 – 142.
- 7.- Saenz-Rico Urbina, Alfredo. *Educación general en Cataluña durante el trienio constitucional (1820-1823)*. Barcelona: Universitat de Barcelona. Facultat de Filosofia i Lletres, 1973, p. 12-19.
- 8.- Viñao Frago, Antonio i Guereña, Jean-Louis. *Estadística escolar, proceso de escolarización y sistema educativo nacional en España (1750-1850)*. Barcelona: Ariel, 1996, p. 61.
- 9.- Sureda Garcia, Bernat. “Revolució industrial, Renaixença i educació”. Dins *Pedagogia a Catalunya. Dos-cents cinquanta anys de les Instruccions per a l'ensenyança de minyons de Baldri Reixac. Cent anys de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*. Barcelona: Fundació Jaume I, 1999, p. 16-17.
- 10.- Delgado Criado, Buenaventura. “Los maestros del arte de enseñar a leer, escribir y contar de Barcelona (1657 – 1760)”. Dins *Educación e ilustración en España. III coloquio de historia de la educación*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1984, p. 406-417.
- 11.- Delgado Criado, Buenaventura. “La formación del profesorado de primeras letras antes de la creación de las escuelas normales en España”. Dins *La investigación pedagógica y la formación de profesores. VII congreso nacional de pedagogía*. Madrid: Sociedad española de pedagogía, 1980, p.121 – 142.
- 12.- Monés Pujol-Busquets, Jordi. *L'Escola Normal de Barcelona. 1845-1972*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 2000, p. 49-51.

- 13.- Delgado Criado, Buenaventura. "La formación del profesorado de primeras letras antes de la creación de las escuelas normales en España". Dins *La investigación pedagógica y la formación de profesores. VII congreso nacional de pedagogía*. Madrid: Sociedad española de pedagogía, 1980, p.121 – 142.
- 14.- Ventura Munné, Montserrat. *Lletrats i il·letrats a una ciutat de la Catalunya moderna. Mataró, 1750-1800*. Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana, 1991, p. 34-36 i 113-114.
- 15.- Giménez Blasco, Joan. *Economia i societat. Mataró, 1600-1639*. Mataró, 1984, p. 75.
Giménez Blasco, Joan. "Aspectes culturals d'una vila de l'Antic Règim. Mataró s. XVII". Dins *I Sessió d'Estudis Mataronins*. Mataró: Museu Arxiu de Santa Maria i Patronat Municipal de Cultura, 1985, p. 31-35.
Florensa Parés, Joan. *L'ensenyament a Catalunya durant el Trienni Liberal (1820-1823). El mètode dels escolapis*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996, p. 242-243.
Llovet, Joaquim. *Mataró. Dels orígens de la vila a la ciutat contemporània*. Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana, 2000, p. 160-169.
- 16.- Iglesias Fort, Josep. *La població del Maresme a la llum dels censos generals*. Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana, 1971, p. 66.
Llovet, Joaquim. *Mataró. Dels orígens de la vila a la ciutat contemporània*. Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana, 2000, p. 193.
AMM. AH-21.
- 17.- AMM. Apeo 1716. Acords municipals de 21 de juny de 1786.
- 18.- Acords municipals de 14 de gener de 1707, 3 de novembre de 1717, 23 de novembre de 1722, 15 de gener de 1723; 18 de gener, 8 de febrer, 1 i 14 d'abril, 1 i 3 de juny de 1737; 15 de gener de 1738, 3 de desembre de 1739 i de 21 de juny de 1786. AMM. AH-83.
Academia pio-literaria, que dando prueba de sus tareas en latinidad, oratoria, mithologia, con principios de historia romana, chronologia, aritmética y náutica, ofrecen al Público en dos Actos los Discipulos de las Escuelas Pías de Mataró, en honor de la canonización del gran Padre, y Patriarca San Josef de Calasanz, y dedican a Don Sebastián de Filingeri, Marqués de campo de los Reales Ejércitos de S.M., Comandante Militar y Político i Subdelegado de nuestra ciudad i su distrito. Barcelona: Francisco Generas, 1768.
VENTURA MUNNÉ, MONTSERRAT. *Lletrats i il·letrats a una ciutat de la Catalunya moderna*. Mataró, 1750-1800. Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana, 1991, p. 35-38 i 101.
VILÀ PALÀ, CLAUDIO. *Escuelas Pías de Mataró: su historial pedagógico*. Salamanca: Calatrava, 1972, p. 5-6, 13-29, 51-71, 96-97, 253-367 i 318-367.
- 19.- SALAS I OLIVERAS, RAMON. *Mataró i l'ensenyament*, Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana, 1964, p. 102.
- 20.- ADB. Visites pastorals, tom 84 (1771-1774), visita a Mataró 22 de gener de 1772.
- 21.- BELTRAN, GABRIEL. "Carmelites descalços de Mataró (1588-1835)". Dins *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró* [Mataró], núm. 14 (juliol, 1982), p. 18-20.
SOLER I FONRODONA, RAFAEL. "El llibre de la fundació del convent de carmelites descalços de Sant Josep de Mataró". Dins *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró* [Mataró], núm. 14 (juliol, 1982), p. 5-17.
- 22.- AMM. Acords municipals de 22 de juliol de 1788; 19 de desembre de 1840, i 3 de juny, 6 d'agost, 20 i 30 de setembre de 1842. AGHUB 19/3/1/7.
Pou Parera, José. *El convent i la comunitat de monges caputxines de Mataró en el transcurs de dos-cents anys*. Barcelona: Llibreria Religiosa, 1922, p. 45-46.

- 23.- Percentatges aproximats, ja que si s'apliquen factors de correcció sobre les dades obtingudes, donen a Ventura uns marges d'alfabetització de mitjan segle d'entre 19 i 27,3%, i per a final de segle, entre 24 i 37,7%. Aquest fet s'esdevé en totes les xifres que apareixen en la publicació. VENTURA MUNNÉ, MONTSERRAT. *Lletrats i il·letrats a una ciutat de la Catalunya moderna. Mataró, 1750-1800*. Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana, 1991, p. 87-97 i 101.
- 24.- COSTA I OLLER, FRANCESC: *Mataró al segle XVIII. Anys de Borbons, negocis, pirates i el Déu dels exèrcits*. Mataró-Barcelona: Patronat Municipal de Cultura-Alta Fulla, 1988, p. 44.
- 25.- DELGADO CRIADO, BUENAVENTURA. "La formación del profesorado de primeras letras antes de la creación de las escuelas normales en España". Dins *La investigación pedagógica y la formación de profesores. VII congreso nacional de pedagogía*. Madrid: Sociedad española de pedagogía, 1980, p.121 – 142.
- 26.- AMM. AH-77.
- 27.- VENTURA MUNNÉ, MONTSERRAT. *Lletrats i il·letrats a una ciutat de la Catalunya moderna. Mataró, 1750-1800*. Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana, 1991, p. 53.